

ความสัมพันธ์ระหว่างคำเรียกกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์
ผู้หญิงลาวในวาทกรรมเพลงไทย¹
The Relationship between Terms of Address
and Construction of Lao Women's Identity
In Thai Musical Discourse

พิกุล ภูชมศรี Pikul Phuchomsri²
ทินวัฒน์ สร้อยกุดเรือ Thinnawat Sroikudrua³

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคำเรียกกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในวาทกรรมเพลงไทยจำนวน 88 ตัวบท โดยใช้กรอบแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ผลการวิจัยพบว่าการใช้คำเรียกประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาว 3 อัตลักษณ์ ได้แก่ (1) การเป็นผู้มีความงามทั้งภายนอกและภายใน (2) การเป็นหญิงที่มีค่าหรือเป็นสิริมงคล (3) การเป็นผู้อนุรักษ์วัฒนธรรม และ (4) การเป็นคนพลัดถิ่นในประเทศไทยและประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับสถานบันเทิงหรือร้านอาหาร อัตลักษณ์ดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมว่าด้วยเรื่องผู้หญิงกับความงาม และแรงงานผู้หญิงในประเทศไทย

คำสำคัญ: วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์, ผู้หญิงลาว, อัตลักษณ์, เพลงไทย

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น เรื่อง “ภาษากับอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในวาทกรรมเพลงไทย: การศึกษาตามแนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์”

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น

³ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

* Correspondent author : thinsr@kku.ac.th

Abstract

This article aims to examine the relationship between terms of address and the construction of Lao women's identity in Thai musical discourse. The article applies the framework of critical discourse analysis to the examination of 88 songs, or texts. The analysis shows that the use of terms of address in the songs constructs 3 identities in relation to Lao women, including (1) as possessors of beauty, both inwardly and outwardly; (2) as women of value or good fortune; (3) as conservators of the good culture, tradition, and customs of the nation; and (4) as people displaced from their homes and who have built careers in Thailand related to places of entertainment or the restaurant industry. These identities relate to social and cultural practices and are especially applicable to female beauty and Lao women's labor in Thailand.

keyword: Critical Discourse Analysis, Lao women, Identity, Thai song

บทนำ

ในบริบทของสังคมไทยเรื่องราวเกี่ยวกับผู้หญิงลาวถือว่าได้รับความสนใจและถูกนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ ของไทยมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อด้านความบันเทิง ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวเพื่อนำเสนอต่อสายตาคนไทย เช่นในปี พ.ศ. 2550 ละครโทรทัศน์เรื่อง เพลงรักริมฝั่งโขง ทางช่อง 7 ที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มไทยกับสาวลาว เป็นละครที่ได้รับความนิยมอย่างมากในช่วงเวลานั้น นอกจากนี้เพลง “เพลงรักริมฝั่งโขง” ซึ่งเป็นเพลงประกอบละครยังได้รับรางวัลเพลงนำละครดีเด่น จากการประกาศรางวัลโทรทัศน์ทองคำ ครั้งที่ 22 และส่งผลให้นักแสดงนำหญิงซึ่งเป็นคนลาวมีชื่อเสียงในวงการบันเทิงของประเทศไทย เช่นเดียวกับภาพยนตร์เรื่อง สะบายดีหลวงพระบาง ที่เข้าฉายในปี พ.ศ. 2551 ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มไทยกับสาวลาวและเป็นภาพยนตร์ที่นักแสดงนำหญิงเป็นคนลาว

เช่นกัน ได้รับความนิยมน้อยอย่างมากจนนำไปสู่การสร้างภาพยนตร์ภาคต่ออีก 2 ภาค ได้แก่ สะบายดีหลวงพระบาง ตอน ไม่มีคำตอบจากปากเซ เข้าฉายในปีพ.ศ. 2553 และสะบายดีหลวงพระบาง ตอน วันวิสาข เข้าฉายในปีพ.ศ. 2554 ปราบฏการณดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความนิยมต่อความเป็นหญิงลาวในบริบทของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ในสื่อสังคมออนไลน์อย่าง Facebook มีการสร้าง Facebook page ที่เป็นการแสดงให้เห็นถึงความนิยมในความเป็นหญิงลาว เช่น Facebook page “สมาคมนิยมนรักสาวประเทศลาวแห่งประเทศไทย” (<https://www.facebook.com/womanlaonaruk/>) ที่มีคนติดตามมากกว่า 1 แสนคน เป็นต้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสื่อประเภท “เพลง” ที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผู้หญิงลาวไว้เป็นจำนวนมากและนำเสนอต่อเนื่องมาอย่างยาวนานจากการสืบค้นการเผยแพร่เพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงลาวพบว่าเพลงที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่สืบค้นได้คือ เพลงเดือนหงายที่ริมโขง ประพันธ์เนื้อร้องโดยเฉลิมชัย ศรีฤๅชา และขับร้องโดย สุรพล สมบัติเจริญ เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2496 (สุรพล วิสุทธีรักษ์ และรัชดา ใจดีพานิช, 2551) และปัจจุบันเพลงไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงลาวยังคงได้รับความนิยมในกลุ่มผู้บริโภคเพลง จากข้อมูลเพลงล่าสุดที่ถูกเผยแพร่ในปี พ.ศ. 2559 คือ เพลงคอยน้องที่ช่องเม็ก ประพันธ์เนื้อร้องโดย สลา คุณวุฒิ และขับร้องโดย มนต์แคน แก่นคูน เผยแพร่เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ผ่านทางเว็บไซต์ YouTube ช่องGRAMMY GOLD OFFICIAL มียอดการรับชมมากกว่า 70 ล้านครั้ง (<https://www.youtube.com/watch?v=PHm8plV7L2o>) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความนิยมของผู้บริโภคที่มีต่อเพลงที่มีเนื้อหาดังกล่าวสืบเนื่องยาวนานมากกว่าครึ่งศตวรรษ

นอกจากนี้เพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงลาวยังถูกถ่ายทอดผ่านศิลปินที่มีชื่อเสียงหลายยุคหลายสมัย เช่น สุรพล สมบัติเจริญ ผู้ได้รับฉายาว่าเป็น “ราชาเพลงลูกทุ่งเมืองไทย” ขับร้อง เพลงเดือนหงายที่ริมโขง, ไมค์ ภิรมย์พร ขับร้องเพลง ส้มใจไว้เวียงจันทน์, จินตรา พูลลาภ ขับร้องเพลง สาวเวียงหนุ่มไทย, สุนารี ราชสีมา ขับร้องเพลง สาวปากซัน เป็นต้น ทั้งนี้เพลงจำนวนหนึ่งถูกประพันธ์ขึ้นโดยนักแต่งเพลงที่มีชื่อเสียงในวงการเพลงไทย เช่น สัญญา จุฬาพร ประพันธ์เพลง ดอกฟ้าเวียงจันทน์ ไพฑูริย์ บุตรขัน ประพันธ์เพลง กุหลาบเวียงจันทน์ ลพ บุรีรัตน์ ประพันธ์เพลง สาวสองเมือง เป็นต้น นักแต่งเพลงเหล่านี้เป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น “ครูเพลง” และได้รับรางวัลอันทรงเกียรติต่าง ๆ มากมาย เช่น ลพ บุรีรัตน์ ได้รับการยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (นักแต่งเพลงลูกทุ่ง)

ประจำปี พ.ศ.2548 เป็นต้น นอกจากนี้เพลงไทยที่เกี่ยวกับผู้หญิงลาวยังถูกเผยแพร่ในรูปแบบแนวเพลงที่หลากหลาย เช่น ลูกทุ่ง ลูกกรุง ลูกทุ่งหมอลำ รวมถึงแนวเพลงสมัยใหม่ เช่น เร็กเก้ (Reggae) แร็ป (Rap) เป็นต้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงลาวสามารถกระจายไปยังผู้บริโภคเพลงได้อย่างกว้างขวาง จึงกล่าวได้ว่าวาทกรรมเพลงไทยมีอิทธิพลต่อการประกอบสร้างชุดความคิดเกี่ยวกับผู้หญิงลาว อันนำไปสู่การรับรู้เรื่องราวของผู้หญิงลาวในบริบทสังคมไทย

จากการสืบค้นและวิเคราะห์เพลงไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงลาวพบว่ากลวิธีการใช้คำเรียกเป็นกลวิธีที่โดดเด่นที่สุดในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวในวาทกรรมเพลงไทย และเป็นกลวิธีทางภาษาเพียงกลวิธีเดียวที่ปรากฏในทุก ๆ เพลง เช่น เพลงเดือนหงายที่ริมโขง ประพันธ์เนื้อร้องโดยเฉลิมชัย ศรีฤๅชา และขับร้องโดยสุรพล สมบัติเจริญ กล่าวถึงผู้หญิงลาวไว้บางส่วน ดังนี้

“**เจอะเจ้าพี่ตามฝากรัก พี่ทักเจ้าด้วยสายตา ไขว่หาพี่จะเจ้าชู้**

ฮักหนูพี่จึงข้ามมา

เห็นเดือนเจิดจ้าที่ริมฝั่งโขง พี่จึงทอดโยงสายเรือ จักรทหาเดื่อมาหาขวัญใจ

เจอะเจ้าพี่ขอฝากรัก น้องรักฮักพี่บ้างไหม พี่ถามว่าฮักพี่บ่ เจ้าตอบว่าฮักพี่หลาย

พี่ถามว่าฮักเท่าใด เจ้าตอบว่าฮักเท่าฟ้า ไ้อ้ขวัญตาของเรียมนี้เอย

แม่ขนตาองผู้งามเอย”

จะเห็นได้ว่าเพียงเนื้อร้องท่อนสั้น ๆ กลับบรรจุคำเรียกไว้ถึง 6 คำ (ไม่นับคำซ้ำ) ได้แก่ เจ้า, หนู, ขวัญใจ, น้องรัก, ขวัญตา, และแม่ขนตาอง คำเรียกดังกล่าวสื่อให้เห็นถึงรูปสมบัติของผู้หญิงลาว เช่น การเป็นหญิงผู้มีดวงตาที่งดงาม ที่นำเสนอผ่านคำเรียกแม่ขนตาอง และสื่อถึงคุณสมบัติของผู้หญิงลาว เช่น การเป็นหญิงที่มีค่าหรือมีสิริมงคล ที่นำเสนอผ่านคำเรียก ขวัญตา และขวัญใจ ทั้งนี้เนื่องจากคำว่า “ขวัญ” หมายถึง มิ่งมงคล สิริ ความดี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น.169) เมื่อนำคำดังกล่าวมาประกอบกับบอวัยวะที่สำคัญของร่างกายคือ ดวงตา และหัวใจ จึงสื่อให้เห็นว่าผู้หญิงได้รับการยกย่องว่าเป็นหญิงที่มีค่าสำหรับผู้เรียก จึงกล่าวได้ว่ากลวิธีการใช้คำเรียกผู้หญิงลาวเป็นกลวิธีที่โดดเด่นในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาว ทั้งนี้การใช้คำเรียกเป็นกลวิธีทาง

ภาษาที่คนเราใช้เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกัน ในแต่ละสังคมวัฒนธรรม อาจมีระบบเรียกขานไม่เหมือนกัน หรือแม้กระทั่งในบางสถานการณ์ของการสื่อสารก็อาจใช้คำเรียกขานต่างกัน ขึ้นอยู่กับว่าผู้พูดต้องการแสดงความสัมพันธ์ในลักษณะใดต่อผู้ฟัง (จันทิมา อังคพณชกิจ, 2557) ดังนั้นการใช้คำเรียกจึงสามารถเผยให้เห็นถึงทัศนคติของผู้เรียกต่อผู้ที่ถูกเรียกได้

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคำเรียกกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในนาฏกรรมเพลงไทย โดยใช้กรอบแนวคิดนาฏกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis หรือ CDA) ของแฟร์คลอฟ (Fairclough, 1995)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคำเรียกกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในนาฏกรรมเพลงไทย

ขอบเขตของข้อมูล

ผู้วิจัยได้ค้นหาเพลงไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงลาวในเว็บไซต์ www.youtube.com และ www.google.com และคัดเลือกเพลงที่ประพันธ์เนื้อร้องโดยคนไทย จำนวนทั้งสิ้น 88 เพลง โดยการเข้าถึงข้อมูลจากเว็บไซต์ดังกล่าวในเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 เพลงที่นำมาวิเคราะห์นี้ผู้วิจัยใช้คำสำคัญในการค้นหาเพลง เช่น เพลง/เนื้อเพลง+ ผู้หญิงลาว, สาวลาว, จากนั้นจึงสืบค้นผู้ประพันธ์เพลงเพื่อให้ได้ตัวบทที่ผลิตขึ้นโดยคนไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทความนี้ผู้วิจัยนำกรอบแนวคิดนาฏกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์และแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาคำเรียกกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาว มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

นาฏกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

นาฏกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis หรือ CDA) เป็นแนวทางการศึกษาภาษาในฐานะองค์ประกอบของนาฏกรรม Fairclough (1992,1995)

ได้เสนอกรอบในการวิเคราะห์วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ไว้ 3 มิติ ได้แก่ ตัวบท (Text) วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse practice) และวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-cultural practice) อธิบายวาทกรรมเพื่อเชื่อมโยงกับกระบวนการที่เกี่ยวข้องทางสังคม ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบการวิเคราะห์วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวคิดของ Fairclough (1992, 1995)

การศึกษาวาทกรรมทั้งสามมิติจะทำให้เห็นความสัมพันธ์และบทบาทที่วาทกรรมมีต่อสังคมได้อย่างเป็นระบบในระดับตัวบท (Text) ซึ่งหมายถึงภาษาที่ใช้ในการสื่อสารต่าง ๆ ผู้ศึกษาจะต้องวิเคราะห์และบรรยายให้เห็นองค์ประกอบต่าง ๆ พร้อมทั้งอุดมการณ์ที่สื่อในตัวบท ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse practice) ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการผลิตและกระจายตัวบท และกระบวนการบริโภคและความตัวบท ต้องอาศัยการตีความว่าตัวบทมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบของวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมในบริบทการสื่อสารอย่างไร สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น (Socio-cultural practice) ผู้ศึกษาต้องพยายามอธิบายว่าอุดมการณ์ที่สื่อผ่านตัวบทได้รับอิทธิพลหรือเป็นผลมาจาก

องค์ประกอบส่วนใดของบริบททางสังคมวัฒนธรรมและตัวบทส่งผลหรือมีอิทธิพลในการประกอบสร้างความหมายหรือกำหนดอัตลักษณ์ให้แก่สิ่งใดในบริบททางสังคมวัฒนธรรมบ้างและอย่างไร (ศิริพร ภักดีผาสุก, 2553)

เมื่อพิจารณาตามแนวคิดดังกล่าว เพลงจึงเป็นวาทกรรมประเภทหนึ่งที่สร้างความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ ในสังคมและถ่ายทอดไปสู่ผู้ฟัง ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาคำเรียกกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในวาทกรรมเพลงไทย

อัตลักษณ์

อัตลักษณ์คือความรู้สึกนึกคิดต่อตนเองว่าฉันคือใครซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวเรากับคนอื่นโดยผ่านการมองตัวเองและคนอื่นมองเรา และในขณะเดียวกันมโนทัศน์อัตลักษณ์จะถูกกล่าวควบคู่ไปกับเรื่องของอำนาจนิยามความหมายหรือการสร้างภาพแทนความจริง อัตลักษณ์จึงไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นลอย ๆ ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรมในช่วงเวลาหนึ่งและวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งก่อสร้างทางสังคม (Social Construct) นอกจากนี้วัฒนธรรมก็ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งหรือตายตัว หากแต่มีรูปแบบเป็นวงจรที่เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (Circuit of Culture) ดังนั้นอัตลักษณ์ทั้งหลายมีกระบวนการถูกผลิต (Produced) ให้เกิดขึ้น สามารถถูกบริโภค (Consumed) และถูกควบคุมจัดการ (Regulated) อยู่ในวัฒนธรรมเหล่านั้น และทั้งนี้ยังมีการสร้างความหมายต่าง ๆ ของการสร้างภาพตัวแทน (Symbolic Systems of Representation) ที่เกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ต่าง ๆ ทางอัตลักษณ์อันหลากหลายที่เลือกใช้หรือนำมาสร้างเป็นอัตลักษณ์ (ฉลาดชาย รมิตานนท์) ดังนั้นแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์จึงมีความสำคัญในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าเราเป็นใครและสัมพันธ์กับคนอื่นอย่างไร

จากแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าอัตลักษณ์ประกอบด้วยส่วนที่เรามองว่าเราคือใครและผู้อื่นมองเรา ในงานวิจัยนี้ได้นำแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ในมิติบุคคลอื่นเป็นผู้มองมาใช้ในการวิเคราะห์การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวผ่านมุมมองของคนไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเพลงไทยโดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกข้อมูลและช่องทางการเก็บข้อมูลดังนี้

เกณฑ์การคัดเลือกข้อมูล

- (1) เป็นเพลงที่ประพันธ์เนื้อร้องโดยคนไทย
- (2) เป็นเพลงที่เผยแพร่ในประเทศไทย
- (3) เป็นเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงลาวซึ่งหมายถึงผู้หญิงที่เป็นประชาชนของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเท่านั้น ไม่รวมผู้หญิงลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

(4) หากเป็นเพลงที่มีการผลิตซ้ำหรือนำมาเผยแพร่มากกว่า 1 ครั้ง ผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลเพลงที่เป็นต้นฉบับในการวิเคราะห์

ช่องทางการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้ค้นหาเพลงไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงลาวในเว็บไซต์ www.youtube.com และ www.google.com โดยการเข้าถึงข้อมูลจากเว็บไซต์ดังกล่าวในเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 เพลงที่นำมาวิเคราะห์นี้ผู้วิจัยใช้คำสำคัญในการค้นหาเพลง เช่น เพลง/เนื้อเพลง+ผู้หญิงลาว, สาวลาว, โขง ในการสืบค้น

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในขั้นตอนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคำเรียกกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในวาทกรรมเพลงไทย ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ของ Fairclough (1992, 1995) ร่วมกับแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

(1) วิเคราะห์วิธีปฏิบัติทางวาทกรรม (discursive practice) ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์กระบวนการผลิตและกระจายตัวบทและกระบวนการบริโภคและตีความตัวบทโดยใช้แนวคิดเรื่ององค์ประกอบในการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย 1) ผู้ส่งสาร 2) สาร 3) ช่องทางการสื่อสาร และ 4) ผู้รับสาร เพื่อนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์วิธีปฏิบัติทางวาทกรรม

(2) วิเคราะห์ตัวบทโดยผู้วิจัยวิเคราะห์การใช้คำเรียกกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาว

(3) วิเคราะห์วิธีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อตัวบท (Sociocultural Practice) ผู้วิจัยวิเคราะห์สภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ทั้งในบริบทของสังคมไทยและลาวที่มีความสัมพันธ์กับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาว เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับสังคม

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาประกอบด้วยสามส่วนได้แก่ วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม กลวิธีการใช้คำเรียกในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในวาทกรรมเพลงไทย และ วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อดัชนี มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse practice)

เพลงเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน เป็นวรรณกรรมที่เกิดจากจินตนาการและการสร้างสรรค์ของมนุษย์เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ จากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่งโดยใช้เนื้อหาดนตรีและท่วงทำนองเป็นสื่อ เพราะมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความคิดสร้างสรรค์ทางดนตรีผสมผสานกับจินตนาการของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติและชีวิตก่อให้เกิดภาษาแห่งเสียงดนตรีขึ้นและเป็นภาษาสากลปรากฏอยู่ในสังคมของมนุษย์เพลงจึงถือว่าเป็นสื่อในการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดทัศนคติ และเรื่องราวต่าง ๆ โดยเป็นสื่อให้ความบันเทิงใจและสามารถเข้าถึงจิตใจของประชาชนได้ง่ายกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ

เพลงเป็นสื่อบันเทิงประเภทหนึ่งที่สามารถเข้าถึงผู้คนจำนวนมาก เนื่องจากสามารถเผยแพร่ได้หลายช่องทาง ผู้รับสารซึ่งเป็นผู้ฟังสามารถฟังเพลงได้จากหลายช่องทาง ในอดีตอาจรับสารจากช่องทางที่เป็นสื่อกระแสหลัก เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หรือรับฟังจากการแสดงสดของศิลปิน แต่ในปัจจุบันเทคโนโลยีมีความก้าวหน้าทำให้ช่องทางในการรับฟังเพลงมีความกว้างขวางมากยิ่งขึ้น ผู้ฟังสามารถรับชมรับฟังเพลงผ่านโทรศัพท์มือถือ ซึ่งเป็นอุปกรณ์สื่อสารที่นับว่ามีกันแทบทุกคน นอกจากนี้ยังมีเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่ให้บริการดาวน์โหลด (download) เพลง และรับฟังเพลงอีกมากมาย ดังนั้นวาทกรรมเพลงจึงมีส่วนในการประกอบสร้างชุดความคิดในสังคม

จากการสำรวจเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงลาวพบว่ามีเพลง 5 ประเภท ได้แก่ เพลงไทยลูกทุ่ง จำนวน 79 เพลง เพลงลูกทุ่งหมอลำ จำนวน 3 เพลง เพลงลูกกรุง จำนวน 1 เพลง เพลงเพื่อชีวิต จำนวน 1 เพลง เพลงไทยสากล จำนวน 1 เพลง เพลงเร็กเก้ จำนวน 1 เพลง และเพลงแร็ป จำนวน 2 เพลง รวมทั้งสิ้น 88 เพลง เป็นเพลงที่ร้องโดยนักร้องชาย จำนวน 71 เพลง ร้องโดยนักร้องหญิง จำนวน 15 เพลง และเป็นเพลงคู่ จำนวน 2 เพลง แสดงให้เห็นว่าเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงลาวสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้มีรสนิยมในการฟัง

เพลงที่หลากหลาย กล่าวคือรูปแบบเพลงแต่ละประเภทมักจะมีกลุ่มผู้ฟังหลักซึ่งเป็นฐานผู้ฟังที่มีความชอบในแนวเพลงประเภทนั้น ๆ หรือเป็นแนวเพลงที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของผู้ฟัง เช่น กลุ่มผู้ฟังเพลงลูกทุ่งหมอลำส่วนใหญ่มักจะเป็นกลุ่มคนอีสาน เนื่องจากหมอลำเป็นวัฒนธรรมดนตรีของคนในภูมิภาคดังกล่าว หรือกลุ่มผู้ฟังเพลงเร็กเก้มักเป็นผู้ฟังที่ชื่นชอบวิถีชีวิตแบบฮิปปี้ เป็นต้น ดังนั้นความหลากหลายของแนวเพลงจึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงความหลากหลายของกลุ่มผู้ฟังเพลงด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ผู้ส่งสารในวาทกรรมเพลงไทยไม่ได้จำกัดแค่กลุ่มธุรกิจเพลงที่หวังผลกำไรจากรายได้ในการขายเพลงเพียงเท่านั้น แต่ยังมีกลุ่มศิลปินอิสระซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จำนวนหนึ่งไม่ได้มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเพลง แต่ผลิตผลงานออกมาเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกที่มีต่อผู้หญิงลาวผ่านบทเพลง เช่น ยงจิรายุ อุปเสน นักวิชาการงานพัฒนามาตรฐานคุณธรรม ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ประพันธ์และขับร้องเพลง “ฮักสาวลาว” เผยแพร่เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2556 ผ่านช่อง YouTube ยงจิรายุ อุปเสน บรรยายถึงแรงบันดาลใจในการสร้างผลงานผ่านช่องทางดังกล่าวว่า “ไปทำงานที่ลาวมาหลายปี เห็นความงามของธรรมชาติและผู้คน ก็เลยสะท้อนผ่านบทเพลงให้คนสองฝั่งรับฟัง เพื่อการฮักแพงแบ่งปันเสมือนญาติที่ติดตลอดไป” จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ไม่ได้ทำงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเพลงและผลงานที่ถูกผลิตขึ้นไม่ได้หวังผลกำไร แต่เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ของผู้ประพันธ์ที่มีต่อคนลาวและประเทศลาว เป็นต้น การที่ผู้ส่งสารมีความหลากหลายก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าชุดความคิดที่เกี่ยวกับผู้หญิงลาวมาจากกลุ่มคนที่หลากหลาย ไม่ได้มาจากกลุ่มธุรกิจเพลงเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ช่องทางการนำเสนอเพลงในปัจจุบันก็มีความหลากหลายเช่นกัน

เว็บไซต์ YouTube เป็นช่องทางการสื่อสารเพลงที่ได้รับความนิยมอย่างมากเนื่องจากสามารถเข้าใช้ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ผู้ส่งสารสามารถนำผลงานของตนเองมาเผยแพร่ได้อย่างอิสระ และผู้รับสารเองก็สามารถเข้าชมได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเช่นเดียวกัน จากการสำรวจของสมาคมโฆษณาดิจิทัล (ประเทศไทย) Digital Advertising Association (Thailand) และเว็บไซต์ MarketingOps.com ได้เปิดเผยผลสำรวจจำนวนผู้ใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ในประเทศไทยโดยรวบรวมข้อมูลการใช้งานในไตรมาสที่ 2 ประจำปี 2557พบว่าเว็บไซต์ YouTube มียอดผู้ใช้งาน 26.25 ล้านคน ใช้อินเทอร์เน็ต 3.4 ล้านราย นับยอดผู้เข้าชม (Unique Visitors) ต่อเดือน 7,822 ล้านครั้งและจำนวนครั้งในการเข้าชมวิดีโอต่อเดือนสูง

ถึง 1,506 ล้านล้านครั้ง โดยรูปแบบรายการที่ได้รับความนิยมสูงสุดคือ เพลงไทย และล่าสุดในปี 2559 สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน) (สพธอ.) หรือ ETDA (เอ็ตด้า) กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สํารวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ต ปี 2559 โดยเก็บสถิติจากผู้ใช้อินเทอร์เน็ตจำนวน 16,661 คน พบว่า สื่อออนไลน์ที่คนไทยนิยมใช้มากที่สุดคือเว็บไซต์ YouTube โดยคิดเป็นร้อยละ 97.3 ของประชากรที่สำรวจ ดังนั้นเว็บไซต์ YouTube จึงเป็นช่องทางที่ผู้ทำธุรกิจเพลงและศิลปินอิสระใช้ในการเผยแพร่ผลงานเพลงไปยังผู้ฟังได้อย่างกว้างขวางและเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ ผู้รับสารก็ไม่ได้จำกัดแค่เพียงผู้ฟังที่เป็นคนไทยเท่านั้นแต่ยังสามารถรับฟังได้ทั่วโลก อย่างไรก็ตามด้วยภาษาที่ใช้ในบทเพลงเป็นภาษาไทยและภาษาท้องถิ่นของไทย ผู้รับสารสองกลุ่มใหญ่จึงเป็นคนไทยและคนลาว เนื่องจากภาษาไทยและภาษาลาวมีความใกล้เคียงกันมากเนื่องจากจากอยู่ในตระกูลภาษาเดียวกันคือ ตระกูลไท (Tai family) ทำให้คนไทยและคนลาวสามารถสื่อสารกันได้เข้าใจแม้ว่าจะใช้ภาษาของตนเองในการสนทนา (วิภาวรรณ อยู่เย็น, 2540)

จากที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่าเพลงเป็นสื่อมวลชนที่สามารถกระจายตัวบทได้อย่างกว้างขวาง จากผู้ส่งสารหลายกลุ่ม ผ่านช่องทางที่หลากหลาย และเข้าถึงทั้งคนไทยและคนลาว ทำให้วาทกรรมเพลงเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งในการประกอบสร้างและรับรู้ชุดความคิดเกี่ยวกับผู้หญิงลาว

2. กลวิธีการใช้คำเรียกในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในวาทกรรมเพลงไทย

จากการวิเคราะห์เพลงไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงลาว จำนวน 88 เพลง พบอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวจำนวน 4 อัตลักษณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

อัตลักษณ์ที่ 1 การเป็นผู้ที่มีความงามทั้งภายนอกและภายใน

วาทกรรมเพลงไทยประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวให้ “เป็นผู้ที่มีความงามทั้งภายนอกและภายใน” โดยนำเสนอผ่านคำเรียกต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ความงามภายนอก

ผู้หญิงลาวถูกประกอบสร้างให้เป็นผู้ที่มีรูปลักษณ์ทางกายภาพที่สวยงาม ได้แก่ การเป็นผู้มีรูปร่าง การเป็นผู้มีผิวพรรณดี การเป็นผู้มีหน้าตาที่งดงาม การเป็นผู้มีรูปร่างดี การเป็นผู้แต่งกายดี การเป็นผู้มีความงามดังดอกไม้ การเป็นผู้มีความงามดังนางสวรรค์ ซึ่งนำเสนอผ่านคำเรียกต่าง ๆ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวกับคำเรียกที่สื่อถึงความงาม

อัตลักษณ์ผู้หญิงลาว	คำเรียก
การเป็นผู้มีรูปร่าง	เจ้าสาวงาม, สาวคนงาม, คนงาม, สาวงาม, สาวลาวคนงาม, สาวงามปากช่อง, สาวงามฝั่งซ้าย, คนงามบ้านไพร, ผู้สาวเวียงคนงาม, สาวงามเวียงจันทร์, คนงามปากเซ, เจ้าเงินงาม, งามดอน, งามข้า, สาวลาวโสภี, คนสวย, สาวสวย, โฉม, โฉมยง, โฉมฉาย, แม่โฉมงาม, โฉมตรู, คนโก้, นางครุฑ, นางครุฑสะหรีนเซต, ล้ายอง, ลออง, หนอง
การเป็นผู้มีผิวพรรณดี	เนื้อทอง, เนื้อนวล, แม่เนื้อกลอย, เนื้อกลอย, แจ่มจันทร์, นวล, นวลนาง, นวลน้อง, นวลองค์, แม่บัวลอย, นวลเจ้า, สาวลาวแก้มแดง, แก้มแดง, แม่แก้มขาว, แก้มนวล
การเป็นผู้มีหน้าตาที่งดงาม	น้องนางหน้านั้น, แม่ขนดางอน, แม่ตาหวานหยดเอี่ยม, ตาหวาน, แม่สาวคิ้วโก่ง
การเป็นผู้มีรูปร่างดี	เอวกลม, แม่เอวกลม, แอวบาง, แม่แอวบาง
การเป็นผู้มีความงามดังดอกไม้	แม่ดอกคำดวน, จำปา, แม่ซ้อจำปา, เจ้าดอกจำปา, เจ้าแม่จำปา, จำปาเมืองลาว, แม่ดอกสะเลเต, ดอกไม้บ้านป่า, เจ้าดอกไม้งาม, กุหลาบปากซัน
การเป็นผู้มีความงามดังนางสวรรค์	แม่เทพธิดาฝั่งซ้าย, สาวเวียงสวรรค์, นางฟ้าลาว

จากคำเรียกที่สื่อถึงความงามภายนอกทั้งหมดประกอบสร้างอัตลักษณ์ความงามภายในของผู้หญิงลาว จำนวน 6 อัตลักษณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การเป็นรูปร่าง คำเรียกส่วนมากมีความหมายที่สื่อถึงการเป็นผู้มีรูปร่าง โดยไม่ได้ระบุองค์ประกอบหรือลักษณะเฉพาะของความงาม แต่เป็นการกล่าวในลักษณะของภาพรวมทั้งหมดว่าเป็นผู้หญิงที่มีรูปลักษณ์ภายนอกที่งดงาม

ตัวอย่าง

ล่องโขงเลียบบริมสายชลธาร คำนี้นี่พี่พานางครุฑ รื่นชื่นบานเลาะฝั่งไป

สุขเหลือล่องเรือน้อยลอยเรใจ ไต้แสงเด่นเดือนนวลโย เราสุขุทัยเพลินเที่ยวชม

(เพลง ล่องโขงเดือนเพ็ญ/คำร้อง: ร้อยแก้ว รักษาไทย)

2) การเป็นผู้มีผิวพรรณดี ประกอบด้วย 2 ลักษณะคือ ลักษณะของสีผิวและความกระจ่างของผิว กล่าวคือมีผิว สีขาว สีทอง หรือสีนวล(สีเหลืองปนขาว) ทั้งนี้แก้มอาจมีสีชมพูหรือสีแดง ซึ่งนอกจากจะมีสีผิวดังกล่าวแล้วลักษณะของผิวต้องมีความเนียนและกระจ่างใส

ตัวอย่าง

ชาวสูงอาดหลาด ผิวนวนลผุดผาดหยาดย้อย เหนื่อยงานใหม่แม่เนื้อกลอย อ้ายนี้
อยากด้อยเป็นแพน

(เพลงมักสาวลาว/คำร้อง: ศักดิ์ศรี พวงยอด)

3) การเป็นผู้มีหน้าตาที่งดงาม โดยองค์ประกอบของความงามบนใบหน้าของผู้หญิงลาว ได้แก่ การมีรูปหน้าที่กลม โคง ไม่เป็นเหลี่ยม มีดวงตาที่คมและแววตาที่อ่อนหวาน มีขนตาที่งอนงาม และมีคิ้วที่โค้ง

ตัวอย่าง

แรกพบสบตากก็พาวุราข้าวราน ใจสิดาตนงคราญ อยากได้ตาหวานมาเป็นคู่ใจ

(เพลงสาวลาวบ่าวไทย/คำร้อง: ใจ จินตกิจ)

4) การเป็นผู้มีรูปร่างดี โดยพิจารณาจากลักษณะของเอวซึ่งต้องมีรูปเอวที่กลมหรือบาง ทั้งนี้เอวกลมหมายถึงเอวที่มีลักษณะไม่พอมและไม่อ้วนหรือที่เรียกว่า “มีน้ำมีนวล” ส่วนเอวบางหมายถึงผู้หญิงที่มีลักษณะผอมเพียว

ตัวอย่าง

งานพระธาตุหลวงน้องยังควงพาอ้ายเที่ยวชม ฮอดงานพระธาตุพนม

อยากพาเอวกลมเที่ยวชมสองเหา

(เพลงคีตฮอดสาวลาว/คำร้อง: ศุภวิทย์ ศรีมงคล)

5) การเป็นผู้มีความงามดังดอกไม้ เป็นคำเรียกที่เปรียบเทียบกับผู้หญิงกับดอกไม้ จะพบว่า “ดอกจำปา หรือดอกกล้วยน” เป็นดอกไม้ที่นำมาใช้เป็นคำเรียกผู้หญิงลาวมากที่สุด เนื่องจากดอกไม้ชนิดดังกล่าวเป็นดอกไม้ประจำชาติของประเทศลาว ดังนั้นการเปรียบเทียบกับผู้หญิงลาวกับดอกจำปาจึงเป็นการสื่อถึงผู้หญิงลาวได้อย่างชัดเจนมากที่สุด ทั้งนี้การนำดอกไม้หรือชื่อของดอกไม้มาเปรียบเทียบกับผู้หญิงจึงสื่อความหมายว่าผู้หญิงลาวเป็นผู้หญิงที่มีความงามเพราะดอกไม้เป็นสัญลักษณ์ของความงาม ซึ่งเป็นความงามที่อ่อนโยน สดชื่น สดใส อย่างเป็นธรรมชาติ เช่นเดียวกับดอกไม้

ตัวอย่าง

ไม้อาจทานความคิดถึง อ้ายจึงฝากเสียงเพลงครวญ ถึงเจ้าแม่ดอกกล้วยน
จำปาที่อยู่ฝั่งลาว

(เพลงฝากใจไว้ฝั่งลาว/คำร้อง: ธันวา ราศีธนู)

6) การเป็นผู้มีความงามดั่งนางสวรรค์ เป็นการเปรียบเทียบผู้หญิงลาวกับนางสวรรค์ เพื่อให้เห็นว่าผู้หญิงลาวเป็นผู้หญิงสวย ทั้งนี้ในสังคมไทยเชื่อว่านางฟ้าหรือนางสวรรค์ คือ ผู้หญิงที่มีความงามเป็นเลิศ

ตัวอย่าง

พอเปิดสะพานดั่งเหมือนเปิดม่านบังตาได้ มาพบหน้าแม่เทพธิดาฝั่งซ้าย
ผ้าซิ่นลายสวยผมมวยช่วยมัดใจชาย

(เพลงลืมใจไว้เวียงจันทน์/คำร้อง: สลา คุณวุฒิ)

การใช้คำเรียกผู้หญิงลาวเปรียบเทียบกับเทพธิดาและใช้ในบริบทของการชื่นชมความงามแสดงให้เห็นว่าวาทกรรมเพลงไทยประกอบสร้างให้ผู้หญิงลาวมีความงามดั่งเทพธิดา ดังนั้นการเปรียบเทียบผู้หญิงลาวกับหญิงที่อยู่บนสวรรค์ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่สูงกว่าและสวยงามกว่าโลกมนุษย์จึงสื่อหมายความว่าผู้หญิงลาวเป็นผู้ที่มีความงามเป็นเลิศกว่าผู้หญิงอื่น ๆ บนโลกมนุษย์

จากคำเรียกผู้หญิงลาวทั้งหมดที่กล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ผู้หญิงลาวเป็นหญิงผู้ที่มีรูปลักษณ์ภายนอกที่งดงาม อันประกอบด้วย การมีผิวพรรณงาม ใบหน้างาม และรูปร่างงาม ทั้งนี้ความงามของผู้หญิงลาวยังต้องเป็นความงามที่อ่อนโยนอย่างเป็นธรรมชาติ ดังเช่นดอกไม้ รวมถึงเป็นผู้ที่มีความงามเป็นเลิศราวกับนางสวรรค์

2.2 ความงามภายใน

คำเรียกผู้หญิงลาวที่ใช้สื่อถึงความงามภายใน ได้แก่ คนดี คนสู้ ผู้ดี และคนสู้ผู้ดี คำเหล่านี้เป็นคำที่สื่อความหมายถึงการเป็นคนที่มีจิตใจดี และมีมารยาทที่งดงาม ทั้งนี้เนื่องจากเป็นคำเรียกที่แสดงถึงการชื่นชมหรือชมเชยผู้ที่ประพฤติดี การนำคำเรียกดังกล่าวมาเรียกผู้หญิงลาว จึงเป็นการประกอบสร้างว่าผู้หญิงลาวเป็นผู้มีจิตใจดีและประพฤติดี

ตัวอย่าง

ออนซอนในความงาม เจ้าฮั่นงามเอาเหลือ เบื่บเปิดบ่เบื้อ ยามเจ้าฮั่มยามไโด
งามอิหลีเต๊ะ!หนี คนฮู้ผู้ดีเจ้าแฟนผเ เอไปเลยเบื้อใจ อ้ายยกให้เจ้าเต๋อ
ดิเต๋อ ดิเต๋อเต๋อ

(เพลงนางฟ้าลาว/คำร้อง: ก้องศิลป์ ฟ้างวงบน)

ทั้งนี้การใช้คำเรียกว่า คนฮู้ผู้ดี ซึ่งหมายถึงคนที่มีนิสัยดี เรียบร้อย ว่านอนสอนง่าย จึงเป็นการประกอบสร้างว่าผู้หญิงลาวเป็นผู้มีพฤติกรรมที่น่ายกย่อง และเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในขนบของสังคม

อัตลักษณ์ที่ 2 การเป็นหญิงที่มีค่าหรือเป็นสิริมงคล

วาทกรรมเพลงไทยประกอบสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวให้เป็นหญิงผู้มีค่าหรือเป็นสิริมงคล นำเสนอผ่านคำเรียก จำนวน 10 คำ ได้แก่ ขวัญตา, แม่ขวัญตา, แก้วตา, แก้วตาพี่, จอมขวัญ, คำแพง, ขวัญจิต, แม่ยอดชีวา, แม่ศรีเวียงจันทน์, และแม่ศรีสุตา โดยคำเรียกเหล่านี้สื่อถึงคุณค่าของผู้หญิงลาวแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1) การใช้คำที่มีความหมายสื่อถึงความมงคล ได้แก่ คำว่า ขวัญ หมายถึง มิ่งมงคล สิริ ความดี และ ศรี หมายถึง มิ่ง สิริมงคล ความรุ่งเรือง ความสว่างสดใส ความงาม ความเจริญ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

ตัวอย่าง

น้องเอ๋ยน้อง เช็ดน้ำตาเสียเถิดจอมขวัญ หากบุญเรามี น้องและพี่คงได้เจอกัน

(เพลงเมื่อจากเวียงจันทน์/คำร้อง: กานท์ การุณวงศ์)

จากตัวอย่างผู้แต่งใช้คำเรียกผู้หญิงลาวว่า จอมขวัญ ซึ่งหมายถึง ผู้ที่เป็นมิ่งขวัญ อย่างยอดเยี่ยมเป็นต้น และแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงลาวเป็นผู้มีค่าและเป็นสิริมงคล ซึ่งคุณค่าของผู้หญิงลาวนั้นเทียบเท่ากับชีวิตของผู้เรียก

2) การเปรียบเทียบคุณค่าของผู้หญิงลาวกับสิ่งที่มีค่า ได้แก่ ดวงตา ดวงใจ ชีวิต รวมถึงทองคำ

ตัวอย่าง

คิดถึงสาวแห่งเมืองปากเซ คิดฮอดแสงๆ คิดฮอดคำแพงจนอกสีเพ สาวเมืองปากเซ
คอยอ้ายได้ อ้ายสิคืนตัวมา

(เพลงหัวใจหล่นที่จำปาสัก/คำร้อง: สลา คุณวุฒิ, ธีระพงษ์ ศักดิ์แก้ว)

คำแพ่งหมายถึงทองคำที่มีราคาแพงซึ่งมักนำมาใช้ในการเรียกคนที่รักมาก เช่น พ่อแม่เรียกลูกว่าคำแพง หรือผู้ชายเรียกผู้หญิงที่ตนรักว่าคำแพง เป็นต้น การใช้คำเรียกผู้หญิงลาวด้วยถ้อยคำที่สื่อความหมายถึงสิ่งที่มีค่าสะท้อนให้เห็นมุมมองต่อผู้หญิงลาวว่าเป็นผู้ที่มีคุณค่ามีราคาต่อผู้ใช้ภาษา ทั้งนี้แม้ว่าทองคำจะเป็นสิ่งของที่สามารถซื้อขายได้ แต่เมื่อพิจารณาบริบทของข้อความแล้ว คำเรียกดังกล่าวสื่อถึงคุณค่าของผู้หญิงลาวมากกว่าการเป็นสินค้าที่ซื้อขายได้

จากตัวอย่างที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าวาทกรรมเพลงไทยประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวว่าเป็นหญิงผู้มีค่าและเป็นสิริมงคลอันเป็นคุณสมบัติที่เรียกได้ว่า “เป็นหญิงที่ดี”

อัตลักษณ์ที่ 3 การเป็นผู้นุรักษ์วัฒนธรรม

วาทกรรมเพลงไทยประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวให้เป็นผู้นุรักษ์วัฒนธรรม ได้แก่ การแต่งกายตามแบบฉบับของผู้หญิงลาว และการเต้นบาสโลบ ดังต่อไปนี้

1) การแต่งกายตามแบบฉบับของผู้หญิงลาว คือการนุ่งผ้าซิ่น ห่มสไบ (ในภาษาลาว เรียกการห่มสไบว่า *เปียงผ้าว*) ในสังคมลาว “ผ้าซิ่น” กับ “แม่หญิงลาว” มีความเกี่ยวข้องและผูกพันกันมาอย่างช้านาน เพราะการนุ่งผ้าซิ่นของผู้หญิงลาวเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ที่ผู้หญิงลาวถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่ครั้งปู่ย่าตายาย และถือเป็นมรดกตกทอดทางวัฒนธรรม นอกจากการนุ่งผ้าซิ่นแล้ว การห่มสไบ และไว้ผมมวย ถือว่าเป็นคุณลักษณะการแต่งกายตามแบบฉบับของผู้หญิงลาวที่ถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมประจำชาติลาว (สมหมาย ศรีบุญเรือง, 2554) วาทกรรมเพลงไทยประกอบสร้างอัตลักษณ์การแต่งกายของผู้หญิงลาวผ่านคำเรียก ผู้สาวนุ่งซิ่น, สาวนุ่งซิ่นห่มสไบ

ตัวอย่าง

อ้ายได้ฟังเสียงพิณ สาวนุ่งซิ่นห่มสไบโฉมงาม ผ่องพรรณ คิ้วโก่งนัยอ่อนไค้งร้าง
รำฟ้อน

(เพลงสาวลาวผู้บ่าวไทย/คำร้อง: ดอกแค ชายทุ่ง)

การใช้คำเรียกผู้หญิงลาวที่สื่อถึงการแต่งกายตามแบบฉบับของผู้หญิงลาว จึงเป็นการประกอบสร้างว่าผู้หญิงลาวเป็นผู้นุรักษ์วัฒนธรรมการแต่งกายของชาติ โดยเป็นผู้ที่นุ่งผ้าซิ่น และห่มสไบ

2) การเต้นบาสโลบ (Paslop) คือการเต้นท้องถิ่นของประเทศไทย มีรูปแบบการเดินและการบิดหมุนลำตัวประกอบกับดนตรี (วิลาวัลย์ กันหาชน และคณะ, 2557) วาทกรรมเพลงไทยได้ประกอบสร้างอัตลักษณ์ดังกล่าวผ่านคำเรียก สาวบาสโลบ

ตัวอย่าง

ยามโยกย้ายสายสะโพกเอวกลม ท่าเต้นงามสมเหนือกว่าธิดาแดนใด

เจ้างามหลายแต่สาวเต้นบาสโลบ สองแขนอ้ายอยากโอบ กอดเจ้าไว้แนบอิงกาย

(เพลงสาวบาสโลบ/คำร้อง: ตั้ง มิตรภาพ)

การใช้คำเรียกดังกล่าวนอกจากจะถ่ายทอดว่าผู้หญิงลาวเป็นผู้ที่มีความสามารถในการเต้นบาสโลบแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตของผู้หญิงลาวยังคงเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นผู้ที่สืบทอดวัฒนธรรมของท้องถิ่น

การถ่ายทอดอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวว่าด้วยเรื่องการแต่งกายตามแบบฉบับของผู้หญิงลาวและการเต้นบาสโลบซึ่งเป็นการเต้นท้องถิ่นของประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าวาทกรรมเพลงไทยประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวให้มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม จึงกล่าวได้ว่าผู้หญิงลาวมีคุณสมบัติของการเป็นผู้อนุรักษ์วัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านการแต่งกายและการเต้น

อัตลักษณ์ที่ 4 การเป็นคนพลัดถิ่นในประเทศไทยและประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับสถานบันเทิงหรือร้านอาหาร

วาทกรรมเพลงไทยประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวเกี่ยวกับวิถีชีวิตผู้หญิงลาวที่เข้ามาอาศัยหรือทำงานในประเทศไทยผ่านคำเรียกว่าผู้หญิงลาวเป็นคนพลัดถิ่นที่มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับสถานบันเทิงหรือร้านอาหาร ซึ่งนำเสนอผ่านคำเรียกต่าง ๆ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวกับคำเรียกที่สื่อถึงผู้หญิงลาวในประเทศไทย

อัตลักษณ์ผู้หญิงลาว	คำเรียก
การเป็นคนพลัดถิ่น	สาวนำเข้า, สาวนำเข้าจากแดนลาวฝั่งซ้าย, แม่นกน้อยพลัดถิ่น, สาวลาวในไทย, สาวลาวไกลบ้าน
การมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจสถานบันเทิง	สาวเสิร์ฟ, สาวเสิร์ฟเวียงจันทร์, สาวเสิร์ฟร้านอาหาร, นักร้อง

จะเห็นได้ว่าวาทกรรมเพลงไทยประกอบสร้างว่าผู้หญิงลาวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับสถานบันเทิงหรือร้านอาหาร โดยมีอาชีพเป็นสาวเสิร์ฟ หรือนักร้อง โดยกล่าวผ่านน้ำเสียงที่น่าสงสาร น่าเห็นใจ และเป็นเพียงสิ่งเซ็กซี่ของผู้ชายที่มาเที่ยว ผู้หญิงลาวในวาทกรรมเพลงไทยจึงเป็นเหมือนแรงงานที่พลัดถิ่นเข้ามาค้าแรงงานในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอุตสาหกรรมบริการ เช่น ร้านอาหาร และสถานบันเทิงยามค่ำคืน เป็นต้น นอกจากนี้คำเรียกดังกล่าวยังนำเสนอให้เห็นว่าผู้หญิงลาวเป็นสินค้า เช่น สาวนำเข้า, สาวนำเข้าจากแดนลาวฝั่งซ้าย ซึ่งแสดงให้เห็นว่านอกจากผู้หญิงลาวจะมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการบริการในร้านอาหารแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับการค้าประเวณีด้วย

3. วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อดัชนี (Sociocultural Practice)

“ความงาม” ในสังคมไทยเป็นปัจจัยหนึ่งในการกำหนดคุณค่าของผู้หญิง โดยผู้หญิงที่ได้รับการยกย่องว่า “มีค่า” คือผู้หญิงที่ประกอบด้วยความงามสองส่วน คือ ความงามจากภายนอก และความงามจากภายใน ในบริบทของสังคมไทยความงามของผู้หญิงถูกกล่าวถึงในหลายมิติ

มิติของวรรณกรรมคำสอน ซึ่งถือได้ว่าเป็นตำราของการเป็น “หญิงดี” กำหนดคุณค่าของผู้หญิงด้วยความงามสองประการ ได้แก่ การมีรูปลักษณ์และการปฏิบัติตนที่ดี ดังสุภาษิตสอนหญิงของสุนทรภู่ (นล นรกร, 2548) ความว่า

“...ผู้ใดเกิดเป็นสตรีอันมีศักดิ์
สงวนงามตามระบอบให้ชอบกล
เป็นสาวแสนร่ายรอยสรวลสะอาด
แม่นยำแก้ราวรานร่อยถอยราคา

บำรุงรักษากายไว้ให้เป็นผล
จึงจะพ้นภัยพาลการนิทา
ก็หมายหมายเหมือนมณีอันมีค่า
จะพลอยพาหอมหายจากกายนาง”

จากคำประพันธ์จะเห็นว่าคุณค่าของผู้หญิงถูกกำหนดด้วยความงาม กล่าวคือ ผู้หญิงที่จะได้รับการยกย่องว่าเป็น “ผู้หญิงที่มีค่า” คือผู้หญิงที่ดูแลรักษาร่างกายให้สะอาด สวยงาม และประพฤติตนอยู่ในกรอบอันดีงามของสังคม ขณะเดียวกันหากหญิงใดมีความบกพร่องในการดูแลร่างกายและความประพฤติของตนจะถูกสังคมตีค่าว่าเป็น “หญิงไม่ดี” ดังนั้นผู้หญิงที่มีลักษณะอันพึงปรารถนาจึงเป็นหญิงที่มีทั้ง รูปลักษณ์และคุณสมบัติ กล่าวคือต้องงามทั้งภายในและภายนอก

มิติทางพุทธศาสนา การรับรู้เรื่องความงามของสังคมไทยนั้นมีแนวคิดที่ว่าความงามที่แท้จริงอยู่ที่ข้างในหรือจิตใจ นิยามเรื่องบุญ-กรรมตามความเชื่อทางศาสนาพุทธได้สร้างวาทกรรมเกี่ยวกับความงามไว้ว่า ร่างกายที่สวยงามนั้นเป็นส่วนหนึ่งของผลบุญที่สะสมมาจากอดีตชาติ ในมิติทางพุทธศาสนา กล่าวถึงลักษณะความงามของผู้หญิงไว้ 5 ประการ เรียกว่า ความงามแบบ “เบญจกัลยาณี” ประกอบด้วยความงามทางกายภาพ 5 ประการ (เสฐียรโกเศศ นาคะประทีป, 2516) ได้แก่

1. เกศกัลยาณ (เกศกลยาณ) มีผมงาม คือมีผมเหมือนหางนกยูง เมื่อสยายออกทั้งตัวลงมาถึงชายผ้านุ่งแล้วปลายผมกลับงอนช้อยชูขึ้นเบื้องบนเล็กน้อยจุปลายมีด
2. มังสกลยาณ (มังสกลยาณ) มีเนื้องาม คือมีริมฝีปากแดงเหมือนลูกตำลึงสุกเรียบสนิทดัดดี
3. อิตถิกัลยาณ (อฏฐิกัลยาณ) มีฟันงาม ไม่ห่าง งามเหมือนเพชรหรือหอยสังข์ที่ขัดไว้แล้วอย่างดี และเรียงเป็นระเบียบ
4. ฉวีกัลยาณ (ฉวีกลยาณ) คือต้องมีผิวงาม คือถ้าผิวดำก็ดำสม่ำเสมอเหมือนดอกอุบล ถ้าขาวก็ขาวเหมือนกลีบดอกกรรณิการ
5. วัยกัลยาณ (วัยกลยาณ) คือต้องมีวัยงาม กล่าวคืองามทุกวัย ถ้าเป็นสาวก็ต้องไม่เปลี่ยนเป็นแก่ได้ง่าย แม้คลอดบุตรมาหลายครั้งก็ให้ดูเหมือนคลอดลูกครั้งเดียว

จากความศรัทธาในพุทธศาสนาทำให้ลักษณะความงามแบบเบญจกัลยาณีกลายเป็นความงามแบบชนบทที่กวีใช้กล่าวถึงความงามทางกายภาพของตัวละครหญิงในวรรณกรรมไทยสืบต่อมา

นอกจากนี้ในมิติของการศึกษาไทยในปัจจุบัน ลักษณะความงามของผู้หญิงถูกบรรจุไว้ในรูปแบบของหนังสือเรียน เช่น ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย ชุดภาษาเพื่อชีวิต วรรณคดีลำนํ้า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หน้า 56 ได้บรรยายลักษณะของผู้หญิงคนหนึ่ง (ปารณีย์ ชะกงสร้อย และคณะ, 2556) ดังนี้

“เด็กหญิงสายรุ้ง เดินไปโรงเรียน เธอเป็นเด็กน่ารัก ใบหน้ารูปไข่ ดวงตากลมโต ขนด้ายาวอน จมูกเล็ก ปากบางจิ้มลิ้มสีแดง ผมของเธอเส้นเล็กยาวสีน้ำตาล รวบและผูกโบว์ขายอย่างสวยงาม ทุกคนชมว่าเธอเป็นเด็กดี มีมารยาทเรียบร้อย พุดจาไฟเราะ...”

จะเห็นได้ว่าเมื่อก้าวถึงความงามของผู้หญิงในบริบทสังคมไทย มักจะกล่าวควบคู่กันระหว่างลักษณะความงามของกายภาพและความงามกิริยามารยาท ทั้งนี้มีสำนวนเชิงตำหนิผู้หญิงที่มีเพียงความงามทางกายภาพแต่ขาดความงามจากภายในว่า “สวยแต่รูป จุบไม่หอม” หมายถึงผู้หญิงที่มีรูปร่างหน้าตาสวยงามแต่กิริยามารยาทและจิตใจไม่งดงามเหมือนหน้าตา ดังนั้นแนวคิดเรื่องความงามของผู้หญิงในสังคมไทย จึงเป็นความคาดหวังของสังคมที่ต้องการให้ผู้หญิงเพียบพร้อมทั้งความงามภายนอกและความงามภายใน เช่นเดียวกับตัวบทในวาทกรรมเพลงไทย ดังตัวอย่าง

ออนซอนในความงาม เจ้าฮั่นงามเอาเหลือ เบิงบ่เปิดบ่เปื้อ ยามเจ้าฮั่มยามใด
งามอหลิเต๊ะเหนิ คนฮู้ผู้ดีเจ้าแพนไผ เอาไปเลยเบ็ดใจ อ้ายยกให้เจ้าเตื้อ ดีเดื้อ
ดีเดื้อเดื้อ

(เพลงนางฟ้าลาว/คำร้อง: ก้องศิลป์ ฟ้าง่วงบน)

จากตัวอย่างเป็นการชื่นชม (ออนซอน) ในความงามของผู้หญิงลาว และปรากฏคำเรียก “คนฮู้ผู้ดี” ซึ่งสื่อความหมายถึงการเป็นผู้ที่มีนิสัยดี กิริยามารยาทเรียบร้อย วานอนสอนง่าย เป็นผู้รู้จักกาลเทศะ อยู่ร่วมในบริบทเดียวกัน แสดงให้เห็นได้ว่าความงามภายนอกถูกกล่าวถึงควบคู่กับความงามภายใน จึงกล่าวได้ว่าสังคมและวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะอย่างค่านิยมเรื่องผู้หญิงกับความงามมีอิทธิพลต่อการสร้างตัวบทในวาทกรรมเพลงไทย

สภาพสังคมและวัฒนธรรมลาวก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อตัวบทเช่นกัน ศึกษาภาพแทนผู้หญิงในนิตยสารของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ช่วงปี ค.ศ. 2002-2007 ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวถูกกำหนดให้ผู้หญิงต้องตระหนักถึงความเป็นกุลสตรีตามบทบาทจารีตประเพณี และคุณสมบัติการรักสวयรักงาม ทั้งนี้ผู้หญิงลาวยังเป็นตัวแทนสังคมอนุรักษ์นิยม โดยถูกกำหนดบทบาทให้เป็นผู้รักษาประเพณีวัฒนธรรม

“อันติงาม” ในเรื่องการแต่งกาย การพูด การมีมารยาทที่อ่อนหวาน สอดคล้องกับ สมหมาย ศรีบุญเรือง (2554) ที่ศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวโดยรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวตั้งแต่ ค.ศ. 1975 ถึงปัจจุบัน (ค.ศ. 2010) ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ในช่วง ค.ศ. 1975-1985 รัฐบาลลาวประกอบสร้างให้ผู้หญิงลาวเป็นผู้มีน้ำใจรักชาติ เสียสละเพื่อส่วนรวม ขยันขันแข็งในการออกแรงงาน ขณะเดียวกันก็ต้องมี “ความบริสุทธิ์ ผุดผ่อง” มีกิริยามารยาทสุภาพอ่อนหวานและรักษามรดกวัฒนธรรมอันติงามของชาติลาว และตั้งแต่ปี ค.ศ. 1986 เป็นต้นมารัฐบาลลาวได้เน้นให้ผู้หญิงลาวมีการพัฒนาดนเอยกระดับการศึกษา และมีองค์ความรู้รอบตัวให้ดีขึ้น ภายใต้การนิยามผู้หญิงลาวในยุคจินตนาการใหม่โดยสร้างความหมายให้ผู้หญิงลาวที่ “ทั้งเก่งและสวย” กล่าวคือ มีความสวยจากการแต่งกาย “นุ่งซิ่น เป้ียงแพร เกล้าผม” และมีกิริยามารยาทสุภาพอ่อนหวาน โดยรักษาการิตประเพณีต่าง ๆ ตลอดจนมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันติงามของชาติลาว ให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าทั้งในบริบทสังคมไทยและบริบทสังคมลาวต่างก็ประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน คือการเป็นผู้หญิงที่มีความงามทั้งภายนอกและภายใน วาทกรรมเพลงไทยจึงเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่ผลิตซ้ำชุดความคิดดังกล่าว และตอกย้ำแนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงและความงามในสังคมไทย เช่นในดัวบทหมักปรากฏ คำเรียกผู้หญิงที่สื่อถึงความงาม กล่าวคือการใช้คำที่สื่อความหมายถึง “ความงาม” เพื่อเรียกผู้หญิง เช่น นงคราญ โฉมฉาย อนุช เป็นต้น หรือใช้คำว่า “งาม” ประกอบในคำเรียก เช่น คนงาม สาวงาม งามช้า งามนอน เป็นต้น ดังนั้นผู้หญิงกับความงามจึงเป็นเสมือนสิ่งที่ต้องมาคู่กัน และแม้ว่าอุดมคติเรื่องความงามจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และแตกต่างกันไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรม แต่สิ่งที่คงอยู่เสมอคือความงามของผู้หญิงจะถูกยกย่องว่าเป็นสิ่งที่จำเป็น (Davis, K., 1995)

อย่างไรก็ตามการประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในพื้นที่ความหมายของ “ความงาม” วาทกรรมเพลงไทยได้ประกอบสร้างอัตลักษณ์ในพื้นที่ความหมายด้านบวกเป็นลักษณะของการชื่นชม โดยประกอบสร้างความงามของผู้หญิงลาวว่า “ผู้หญิงลาวเป็นผู้มีความงามทั้งภายนอกและภายใน” โดยลักษณะความงามภายนอกประกอบด้วย การเป็นผู้มีรูปร่าง การเป็นผู้มีผิวพรรณดี การเป็นผู้มีหน้าตาที่งดงาม การเป็นผู้มีรูปร่างดี ในส่วนของลักษณะความงามจากภายในประกอบสร้างว่า ผู้หญิงลาวเป็นผู้มีกิริยามารยาท

เรียบร้อย ว่านอนสอนง่าย รวมถึงการเป็นผู้หญิงที่มีค่า ซึ่งสอดคล้องกับอุดมการณ์ว่าด้วยความงามของผู้หญิงทั้งในสังคมไทยและสังคมลาว

นอกจากนี้ข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับปัญหาแรงงานลาวพลัดถิ่นในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานผู้หญิงที่เข้ามาทำงานในอุตสาหกรรมด้านความบันเทิงรวมถึงการแอบแฝงขายบริการทางเพศ โดยเฉพาะในแถบพื้นที่ชายแดน เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560 สำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) ร่วมกับสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) เปิดรายงานผลการวิจัยเรื่อง “ปัญหาการค้ามนุษย์จากประเทศกัมพูชา สปป.ลาว และเมียนมา มายังประเทศไทย” (Trafficking in Persons from Cambodia, Lao PDR, and Myanmar, to Thailand) ซึ่งให้เห็นว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงงานย้ายถิ่นในประเทศไทยมาจาก “ปัญหาความยากจน” ข้อจำกัดของตลาดแรงงานภายในประเทศ อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรที่สูง ไปจนถึงการขาดที่ดินทำกิน ปัญหาหนี้สินเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ผลักดันให้ประชากรจากประเทศเพื่อนบ้านต้องย้ายถิ่นฐานเข้ามายังประเทศไทย ปัญหาดังกล่าวเป็นผลพวงมาจากความเหลื่อมล้ำในสังคม และประชากรขาดโอกาสทางการศึกษา ดร.ดิแอนนา เดวี๋ย ที่ปรึกษาอาวุโสด้านการวิจัย UNODC กล่าวว่า ที่ผ่านมาผู้โยกย้ายถิ่นฐานส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงเข้ามาใช้แรงงานในอุตสาหกรรมสิ่งทอ ทำงานในภาคบริการ เช่น การเป็นแม่บ้าน บริการการท่องเที่ยว รวมไปถึงการค้าประเวณี (ไทยพับลิก้า, 12 สิงหาคม 2560) นอกจากนี้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมแล้ว สื่อสารมวลชนเป็นปัจจัยหนึ่งในการตัดสินใจเข้ามาทำงานในประเทศไทย ทั้งจากการชมรายการ ละคร และเพลง ผ่านทางโทรทัศน์ ที่นำเสนอภาพความเจริญและทันสมัยของประเทศไทย ก็ส่งผลต่อการเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย (ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ, 2552)

วรรณพร ปันทะเลิศ (2558) ศึกษาผู้หญิงลาวที่ทำงานร้านคาราโอเกะในประเทศไทย ในบริบทของการย้ายถิ่นฐานและการใช้ชีวิตข้ามพรมแดน ซึ่งเห็นว่าปัจจัยในการตัดสินใจย้ายถิ่นของผู้หญิงลาวไม่ได้ถูกผลักดันจากแรงจูงใจทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว หากแต่มีเรื่องของความคาดหวังในบทบาทของลูกสาวในสังคมลาวที่ต้องดูแลพ่อแม่ และช่วยครอบครัวทำมาหากิน การรับรู้ภาพเกี่ยวกับเมืองไทยว่าเป็นประเทศที่ทันสมัย มีความเจริญผ่านทางสื่อโทรทัศน์ ผู้หญิงลาวที่ทำงานร้านคาราโอเกะในประเทศไทย ต้องแสดงแสดงบทบาทหลายสถานภาพ ไม่ว่าจะเป็น “คนลาว” “สาวนักร้อง” และ “ลูกสาว” ทั้งการเป็นแรงงานย้ายถิ่นที่เข้ามาทำงานผิดกฎหมาย

สิ่งกล่าวมาข้างต้นสัมพันธ์กับวาทกรรมเพลงไทยที่ได้ประกอบสร้างว่า ผู้หญิงลาวที่เข้ามาทำงานในภาคบริการ และมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจสถานบันเทิงและร้านอาหาร ประกอบอาชีพเป็นพนักงานเสิร์ฟอาหารและเครื่องดื่ม รวมทั้งการเป็นนักร้อง สอดคล้องกับการศึกษาของ สุธียา คำวงสา (2554) เรื่องสภาพทั่วไปและผลของการไปทำงานในประเทศลาวของแรงงานไทย ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า แรงงานลาวที่ทำงานในประเทศไทยส่วนมากทำงานในร้านอาหาร และสาเหตุที่ทำให้แรงงานลาวตัดสินใจเข้ามาทำงานในประเทศไทยมาจากความยากจน ขาดที่ดินทำกิน และต้องการยกฐานะของตนเองให้ดีขึ้น นอกจากนี้งานวิจัยดังกล่าวยังชี้ให้เห็นว่าคนลาวที่มีการศึกษาสูง โอกาสในการทำงานในประเทศไทยจะลดลง เช่นเดียวกับผลการศึกษาในวาทกรรมเพลงไทยที่ถ่ายทอดชุดความคิดเกี่ยวกับแรงงานลาวพลัดถิ่นในประเทศไทยผ่านการมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการบริการซึ่งเป็นงานที่ใช้แรงงานทั้งหมด จึงกล่าวได้ว่าการรับรู้เกี่ยวกับผู้หญิงลาวในบริบทสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวาทกรรมเพลงประกอบสร้างให้ผู้หญิงลาวเป็นผู้มีการศึกษาน้อย และต้องทำงานในระบบของผู้ใช้แรงงานเท่านั้น

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคำเรียกกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในวาทกรรมเพลงไทยพบคำเรียกจำนวน 100 คำ ซึ่งสามารถถ่ายทอดอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวจำนวน 3 อัตลักษณ์ ได้แก่ 1) การเป็นผู้หญิงที่งามทั้งภายในและภายนอก กล่าวคือความงามภายนอกของผู้หญิงลาวถูกประกอบสร้างว่าผู้หญิงลาวเป็นผู้มีรูปร่างดี มีผิวพรรณดี มีหน้าตาที่งดงาม มีรูปรางดี แต่งกายดี เป็นผู้มีความงามดังดอกไม้ และมีความงามดังนางสวรรค์ ส่วนความงามภายในถูกประกอบสร้างว่าผู้หญิงลาวเป็นผู้มีจิตใจดี มีกิริยามารยาทเรียบร้อย 2) การเป็นผู้หญิงที่มีค่าและเป็นสิริมงคล กล่าวคือคุณค่าของผู้หญิงลาวถูกเปรียบเทียบกับชีวิตหรืออวัยวะสำคัญของร่างกาย เช่น ดวงตา หัวใจ เป็นต้น รวมถึงการเปรียบเทียบกับสิ่งของที่มีมูลค่าสูงได้แก่ ทองคำ นอกจากนี้ผู้หญิงลาวยังถูกประกอบสร้างว่าเป็นผู้ที่มีสิริมงคลหรือเป็นตัวแทนของความดีงาม 3) การเป็นคนพลัดถิ่นในประเทศไทย และมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับสถานบันเทิงหรือร้านอาหาร นอกจากนี้วาทกรรมเพลงยังประกอบสร้างให้ผู้หญิงลาวเป็นวัตถุที่ถูกนำเข้าจากประเทศลาว และอาชีพของผู้หญิงลาวในประเทศไทยเป็นกลุ่มอาชีพใช้แรงงานในส่วนของบริการ

การประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวทั้ง 3 อัตลักษณ์มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมทั้งของประเทศไทยและประเทศลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นว่าด้วยเรื่องผู้หญิงกับความงาม ซึ่งทั้งสองวัฒนธรรมมีมุมมองเกี่ยวกับผู้หญิงว่าผู้หญิงต้องงามทั้งภายนอกและภายใน และการเป็นหญิงที่ดี ส่วนประเด็นว่าด้วยเรื่องแรงงานหญิงลาวในประเทศไทย ซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อเท็จจริงในสังคมไทยว่าแรงงานผู้หญิงลาวเข้ามาทำงานในประเทศไทยในส่วนของการใช้แรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานบันเทิงและร้านอาหาร การนำเสนออัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในลักษณะดังกล่าวผ่านสื่อประเภทเพลงจึงมีส่วนสำคัญต่อการผลิตซ้ำชุดความคิดดังกล่าวสู่สังคมรวมทั้งยังสามารถเข้าถึงผู้คนได้อย่างสะดวกและเป็นจำนวนมาก เพราะเพลงเป็นสื่อมวลชนที่สามารถกระจายตัวไปได้ยังประชาชนได้ทั่วประเทศ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับสังคมที่มีความเชื่อมโยงกัน รวมถึงอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวที่ถูกผลิตผ่านสื่อมวลชนที่ส่งผลต่อมุมมอง การรับรู้ และความคิดความเชื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้หญิงลาวในบริบทของสังคมไทย

อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคำเรียกกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในวาทกรรมเพลงไทยเท่านั้น ยังมีประเด็นอื่น ๆ เกี่ยวกับผู้หญิงลาวที่สามารถนำมาศึกษาเพื่อให้เห็นอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในมุมมองที่กว้างขึ้น อันนำไปสู่การรับรู้เกี่ยวกับผู้หญิงลาวในบริบทของสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

หากมีการศึกษาอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในวาทกรรมสาธารณะอื่น ๆ เช่น ภาพยนตร์ละครโทรทัศน์ เรื่องสั้น นวนิยาย หรือข่าว อาจทำให้เห็นอัตลักษณ์หรือชุดความหมายที่เหมือนหรือแตกต่างจากวาทกรรมเพลง ซึ่งจะช่วยให้เห็นทัศนคติของคนไทยที่มีต่อผู้หญิงลาวในมุมมองที่กว้างและคมชัดขึ้น

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- จันทิมา อังคพณิชกิจ. (2557). *การวิเคราะห์ข้อความ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2545). *พลวัตสังคมผ่านสายตาวินิจฉัยการไทย: ทกลิปปีฉลาดชาย รมิตานนท์*. ใน วีระดา สมสวัสดิ์ (บรรณาธิการ). เชียงใหม่: มิ่งเมือง.
- ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ. (2552). *กลยุทธ์ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของแรงงานข้ามชาติจากชายแดนกัมพูชา-ลาวที่ทำงานในประเทศไทยภายใต้กระแสการพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง*, วารสารลุ่มน้ำโขง, 5(2). 23-44.
- ไทยพับลิก้า. (2560). *ปัญหาข้ามมนุษย์จากกัมพูชา-ลาว-เมียนมา สู่ไทย – “หนี้สิน” แรงผลักดันแรงงานย้ายถิ่นผิดกฎหมาย*. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2560, จาก <https://thaipublica.org/2017/08/trafficking-in-persons-clmv-unodc-tij/>
- นล นรกร. (2548). *สุนทรภู่สอนหญิง*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- ปารณีย์ ชะหงส์รัมย์, ธวัช ทนโตภาศ, กนกวรรณ มโนรมย์, และศรัณย์ สุดใจ. (2556). *การผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ “ปีศาจไทย” ในหนังสือเรียนการศึกษาภาคบังคับของกระทรวงศึกษาธิการ*, 3(5). 11-27.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์ จำกัด.
- วรรณพร ปันทะเลิศ. (2558, มีนาคม). *ผู้หญิงลาวที่ทำงานร้านคาราโอเกะในประเทศไทย: การย้ายถิ่นและการใช้ชีวิตข้ามพรมแดน*. รายงานการสัมมนาวิชาการ เนื่องในโอกาสวันสตรีสากล 2558 “ผู้หญิงและเพศภาวะข้ามแดน”. ภาควิชาสตรีศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิภาวรรณ อยู่เย็น. (2540). *การศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างภาษาไทยกับภาษาลาว และข้อบกพร่องในการใช้ภาษาไทยของนักศึกษาลาวที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. *มนุษยศาสตร์วิชาการ*, 5(1). หน้า36.

- วิลาวัลย์ กันหาชน, ยอดชาย บุญประกอบ, สาวิตรี วันเพ็ญ, และกฤษณา บุญทา. (2557). การศึกษาเปรียบเทียบผลของการออกกำลังกายด้วยการเดิน Paslop และการออกกำลังกายกล้ามเนื้อแกนกลางลำตัวแบบจำเพาะต่อการทรงตัวและความแข็งแรงของกล้ามเนื้อแกนกลางลำตัว ในอาสาสมัครที่ไม่ได้ออกกำลังกายเป็นประจำ. *วารสารเทคนิคการแพทย์เชียงใหม่*, 47(3). หน้า 144.
- ศิริพร รักดีผาสุข. (2553). *โครงการวาทกรรม “ความเป็นผู้หญิง” ในนิตยสารสุขภาพและความงามภาษาไทย*. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมหมาย ศรีบุญเรือง. (2554). *การสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวโดยรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตั้งแต่ ค.ศ. 1975 ถึงปัจจุบัน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสตรีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุรพล วิฬุรักษ์ และรัชดา โชติพานิช. (2551). เพลงลูกทุ่ง. *สารานุกรมสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่มที่ 33*. หน้า ๔๕.
- สุลียา คำวงสา. (2554). *สภาพทั่วไปและผลของการไปทำงานในประเทศไทยของแรงงานลาว*. วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เสฐียรโกเศศ นาคะประทีป. (2516). *ประชุมเรื่องพระรามและแง่คิดจากวรรณคดี*. กรุงเทพฯ: บรรณาคาร.
- Davis, K. (1995). *Reshaping the female body: The dilemma of cosmetic Surgery*. New York: Routledge.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- _____. (1995). *Media Discourse*. London: Edward Arnold.